

Móricz Zsigmond

KOSSUTH-SZOBOR

Közéletesi Cséve Anna

„Mit jegyzek fel? Ami annyira jellemez, hogy kár volna elfeledni. Ezekben a jegyzetekben soincs művészi kiképzés, csak tárgyi rögzítés. Tény. Pillanatkép. Fonogram. Élet.” Móricz az 1920-as évek második felében veti papírra ezeket a sorokat, mint írja, éppen akkor, amikor „egész váratlanul s véletlen” betéved a Parlamentbe. Móricz Zsigmond különböző cikkeihez, tanulmányaihoz készített jegyzetei és vázlatjai (PIM Kézirattára, M. 100/4196/346) között más megfigyeléseket is találhatunk. Az Országház előtti téren például a Kossuth-szoborról készít pillanatképet.

A Kossuth-émlékművet, mely Horvay János alkotása, 1927. november 6-án avatja fel Apponyi Albert, Horthy Miklós, Bethlen István számos politikus, közéleti személyiség és mintegy százezer ünneplő jelenlétében. Az emlékmű egyik oldalán Kossuth alakja áll a középpontban, kétoldalt az első felelős magyar kormány nyolc tagja látható. Az emlékmű hátoldalán lévő relief a KOSSUTH NÉPE címet viseli.

A szoborkomplexum már felállításának pillanatától megosztja a közönséget. A legtöbb kritika elmarasztalóan szól a monumentális alkotás Kossuthhoz méltatlan pesszimizmusáról, mint Lyka Károly, vagy „komikumig menő egyhangúságáról”. „Síremléknek is túlzott volna” – írja Tersánszky a *Nyugatban* november 16-án. A szoborállítás ünnepi alkalmából Móricz is megszólal a *Magyarország* 1927. november 6-i számá-

ban. Elsősorban Kossuth személyiségét és politikai koncepcióját méltatja, csak cikkének utolsó bekezdésében foglalkozik a szoborral:

„Kossuth Lajos szobra ma felemelkedett az Országház terén.

Tehát ott áll egy új, szomorú Kossuth-szobor, bánatba merülve és magába süppedve, mind egész vezérkarával...

Adja Isten, hogy ez a kifejezés ne legyen a jövő szimbóluma, hogy ez a szobor ne jelentse azt a tragikus sorsot, hogy a magyarság a Duna-Tisza síkján csak egy örök kezdő, örök álmodó lehet, de végrehajtó, alkotó soha!...”

Móricz, mintha a cikkében megkezdett gondolatokat folytatná, az emlékmű hátoldalán látható szoborcsoport képi látványát „rögzíti” jegyzetében. Még a „fonogram” is belekerül, egy tanítónő magyarázza osztályának az ábrázolt jelenetet, pár mondat jelzi a „szabadságharc”, a „haza” gyermeki füleknek szóló, leegyszerűsített értelmezését. A leírás alapján szinte érzékelhető, ahogy az író tekintete egyenként végighalad a fiatal dobos, a zászlót tartó öregember, a gyermeket ölelő anya, a harcos és sebesült katona alakjain, azok megformáltságát, koncepcionális és egymáshoz viszonyított elhelyezkedését elemelve. Mintha most venné számba mindazt, ami a november 6-i verzióból – hiányzik.

Cséve Anna

A kisfiú úgy veri a dobot, mintha az anyja halálán dobolna. Régen látott gyermekarcon ilyen csüggedt, kimerült, fásult árvaltságot.

Ez a csoport a Világos utáni hangulatot tükrözi; az öreg zászlótartó úgy húzza a zászlót, mint az Ej uhnyem vontatós.

– No, ki ismeri ezt a verset?

– Milyen időkre mondta, 48-as időkre.

– Ez a jelenet is azt ábrázolja (szeme elé tartja a kezét) fiatal diák, öreg ember, hogy megyünk mind a harcba, meghalni a hazáért.

A tanítónő el se tudja képzelni, hogy ami a szobron van, az azt jelenti, hogy nem érdemes a hazáért egy lépést se tenni.

Ennél nagyobb hazááruulást szobrász még nem követett el. Még a karon ülő csecsemő is megtört és angolkóros lett a hazafi letörtségtől.

A fiatal férj, akinek vállára borul a felesége, s még a rózsát emelő gyermek is, négyéves korát meghaladó gyásszal néz maga elé, hogy mért született magyarnak.

Egy fiatal férfi van összesen, aki szembefordul a végzettel, s emiatt kevésbé gyöngéden karolja fivérét, aki bal keze mutató- és középső ujjával vért ereszt az eső festői közreműködése folytán.

De még a görcsösen felvonagló s fejét tenyerébe támasztó alaknak is tehetetlenül lóg a bal keze: Ez a bal kéz árulja el, hogy nyaknak és jobb kar bicepszének megfeszülése máris végvonaglás: a magyar fajnak vége. Ne tudja a te bal kezéd, mit csinál a jobb kezéd. A bal kéz hullakar, a jobb kéz tehát már semmit se akar.

Különben ez nem szimbolizálja a magyar nemzetet, csak egy családot, mert nézd meg, ikertestvérek ezek mind. Egy család típusa úgy rajtuk van, mintha ugyanaz az arc volna különböző életkorban ábrázolva.

És egy se magyar arc. Ez a tompa és okos kosorr, ez a következetesen magas homlok dupla domborulatával annyira árja fej, sőt annyira úri fej, hogy ez csak betelepedett, indigéna család lehet. Az öreg alak a régies hajviseletével első pillanatra parasztféj, de nézd meg, ez egy keresztény Falk Miksa. Egy paraszt nem így török meg. Egy paraszt nem érti azt annyira, hogy neki a faj végzetét kell cipelnie Krisztus lobogója alatt. Még a hasizmok kidudorodása is túl intelligens.

Csak ez az egy üt ki a tömeghangulatból, aki visszanéz, de ennek az alakja is csak kíváncsiságot jelez, nem ellenszegülést. Arra már itt nincs lehetőség, bal bokája táncra lép, hogy magasabban álljon és messzebb lásson, de azért olyan óvatosan, hogy ki ne emelkedjék a csoportból, amit fedezékiül használ. A bal vállában még van valami dac, de a gatyája már úgy hull le, mint egy drapéria, s a kacér bal láb az mindent megmagyaráz: ez azt nézi, van-e irgalom a nemes győzők szívében. Ez úgy képzeli itt tovább az életet a magyarnak, ha megtörik itt...

A kompozícióval nincs nagy baj, a bal oldali két gyerek vonala megfelel a jobb oldali sebesültnak, a háromszögbe omlásának. A zászló csúcsa középen van, s a zászló nehéz selyem hullám, jól jelzi a szemfedele a magyar nemzet felett.

Nézz még egyszer erre a birkafejű kis dobosra, mi baja lehet, mikor olyan szépen van megkötve apró csokornyakkendője, amit a belvárosban vettek neki. Ezt szerető kéz kötötte még, hát mi lehet az arcán, ha nem az, hogy 40 fokos lázzal, hideglelésben kényszerül a dobolásra.

S az van aláírva:

A Kárpátoktól le az Al-Dunáig
Egy bős üvöltés egy vad zivatar!
Szétszórt hajával, véres homlokával
Áll a viharban maga a magyar
(kisbetű) Petőfi

Még azt se lehetne aláírni, hogy Világos // huszárok, közlegények
Még ebben is van ősi magyar szilajság és ellenszegülés.

Lator László

REGGELTŐL ESTIG*

Fordult hát megint a sorsom, mentünk osztálytársammal-barátommal, Császtvay Istvánnal, felvételizni, *fejkopogtatásra*, ezt a szót csak később hallottam, ez volt első találkozásom a Báró Eötvös József Collegium belterjes szellemével. Az intézményről alig-alig tudtam valamit, inkább csak annyit, hogy bölcsészeknek, tanárjelölteknek való hely, hogy ott lakni lehet, enni is adnak, és, ha van szegénységi bizonyítványunk, fizetni sem kell érte. Pestet nem ismertem, egyedül még a Nagyboldogasszony útját is nehezen találtam volna meg. Bent laktunk, tagságra pályázók, négy-öt napig, egy-egy nevezetes professzorral, egykori kollégistákkal kellett elbeszélgetni, reggel egy cédulán kaptuk meg a nevüket, nem azt akarták kideríteni, mit tud a kötelező tananyagból az ember, inkább azt, mit tudunk azon kívül-felül, meg, szerencsémre, azt is, milyen lehetőségek vannak a felvételizőben. Szerencsémre, mert hamar kiderült, hogy sokan, kivált a pestiek, egy-két nyelven nagyszerűen beszélnek, sokszorosát olvasták, ismerték annak, amit én, kortársaim közül ketten is, két éven keresztül, Hölderlin-szakkörre jártak, én meg két-három versét ha ismertem, azt is magyar fordításban. (Mikor a nyolcvanas években, lelkes szervezők, fel akarták támasztani a '49-'50-ben szétvert, diákszállóvá alakított Eötvöst, és hívtak engem is, vegyek részt az újmódi fejkopogtatásban, nem egy vizsgázótól hallottam: ezt nem tanultuk az iskolában, a tanár úr erről nem beszélt, és megértettem, mi változott meg, a régebbi generációkhoz képest, az új, akár tehetséges, becsvágyó ifjúságban. Elképzeltem, hogy idomult a közszellem, a társadalmi viselkedés, az ötvenes évektől kezdve, a parancsuralom közegéhez, szinte hallottam, hogy mondja otthon az óvatos szülő az ezt-azt firtató, kíváncsi gyerekeknek, te csak ne okoskodj, kisfiam, azt mondd, ami a könyvedben van, amit a tanár úr tanított. És ez a szellem már azokba a tanárokbába is beleköltözött, akik az elővigyázatos szülők gyerekeit tanították, a javasolt anyagot, a hivatalos mértéket használjuk, ami azon kívül esik, arról jobb hallgatni. Tőlünk '47 nyarán sok mindent kérdeztek, de leginkább azt, amit így vagy úgy magunk szereztünk. Jártuk sorra a tanár urakat, nemigen tudtam, ki kicsoda, név szerint csak

* A MEGMARADT VILÁG új kiadása ezzel a fejezettel bővítve a könyvhéten jelenik meg az Európa Könyvkiadónál.